

BÁO CÁO ĐỀ DẪN HỘI THẢO

ĐÀM PHÁN VÀ KÝ KẾT HIỆP ĐỊNH THƯƠNG MẠI TỰ DO: KINH NGHIỆM VÀ THỰC TIỄN

Tam Đảo, ngày 30-31/8/2012

TS. Ngô Đức Mạnh

Phó chủ nhiệm Ủy ban Đối ngoại của Quốc hội

Kính thưa các quý vị đại biểu;

Thưa các vị khách quý!

Thực hiện chủ trương của Đảng, Nhà nước về chủ động, tích cực hội nhập quốc tế, tạo môi trường thuận lợi cho phát triển đất nước, trong nhiều năm qua, Việt Nam đã tích cực đàm phán, ký kết nhiều hiệp định thương mại đa phương và song phương. Có thể điểm lại một số sự kiện nổi bật như năm 2001, chúng ta đã ký kết Hiệp định thương mại song phương Việt Nam – Hoa Kỳ (BTA). Năm 2007 Việt Nam trở thành thành viên thứ 150 của Tổ chức thương mại thế giới (WTO). Trong khu vực, Việt Nam đã cùng ASEAN ký kết và triển khai thực hiện 3 hiệp định thương mại tự do là Hiệp định Khu vực Thương mại Tự do ASEAN (AFTA), Hiệp định Thương mại Tự do ASEAN - Trung Quốc (ACFTA) và Hiệp định Thương mại Tự do ASEAN - Hàn Quốc (AKFTA)... Đây là những dấu mốc nổi bật trong tiến trình hội nhập kinh tế quốc tế của nước ta; có ý nghĩa hết sức quan trọng mở ra nhiều thời cơ mới thuận lợi cho công cuộc đổi mới, hội nhập và phát triển kinh tế đất nước.

Thực hiện đường lối đối ngoại rộng mở, đa phương hóa, đa dạng hóa trong lĩnh vực kinh tế - thương mại, tiếp nối những thành tựu của việc đàm phán và ký kết các hiệp định thương mại đa phương và song phương trước đó, trong thời gian gần đây, hiện nay, Việt Nam đang đẩy mạnh đàm phán hiệp định thương mại tự do với nhiều đối tác trên thế giới. Tiếp theo việc ký kết Hiệp định đối tác và hợp tác toàn diện (PCA), Việt Nam và Liên minh Châu Âu đang đàm phán Hiệp định thương mại tự do Việt Nam – Liên minh Châu Âu (VN-EU FTA). Với tính chất là một cam kết mở cửa thị trường mạnh và sâu, Hiệp định thương mại tự do Việt Nam – Liên minh Châu Âu nếu được ký kết sẽ có tác động rất lớn đến từng ngành và toàn bộ nền kinh tế Việt Nam.

Việt Nam cũng đang tích cực tiến hành đàm phán Hiệp định đối tác xuyên Thái Bình Dương (TPP). Đây là hiệp định thương mại tự do nhiều bên, với mục tiêu là thiết lập một khu vực thương mại tự do chung cho các nước trong khu vực châu Á Thái Bình Dương. Cho đến nay, đã có 9 nước tham gia vào đàm phán Hiệp định này bao gồm New Zealand, Brunei, Chile, Singapore, Australia, Peru, Hoa Kỳ, Malaysia và Việt Nam. Đàm phán Hiệp định đối tác xuyên Thái Bình Dương được xem là một trong những đàm phán mở cửa thương mại quan trọng nhất của Việt Nam trong thời gian hiện nay.

Việc đàm phán, kí kết, tham gia các hiệp định thương mại tự do, bên cạnh việc tạo ra những cơ hội thuận lợi cho quá trình hội nhập kinh tế quốc tế, phát triển đất nước, cũng đặt ra những thách thức nhất định đối với nước ta. Một trong những thách thức đó là về mặt thể chế. Tham gia các hiệp định thương mại tự do, đặc biệt là Hiệp định đối tác xuyên Thái Bình Dương, hệ thống pháp luật của nước ta sẽ phải đối mặt với một số yêu cầu, thách thức chủ yếu như:

1) Sửa đổi các đạo luật liên quan để phù hợp với các cam kết quốc tế, chẳng hạn như các khuôn khổ pháp luật về quyền sở hữu trí tuệ, về lao động, công đoàn v.v..;

2) Sửa đổi pháp luật nhằm đáp ứng quy chế nền kinh tế thị trường như tự do hóa thương mại, đối xử bình đẳng giữa các thành phần kinh tế; đối xử quốc gia (NT) và tối huệ quốc (MFN)...

3) Nội luật hóa các cam kết quốc tế nhất là những cam kết mới phát sinh, như các quy định về nguồn gốc xuất xứ, tiêu chuẩn chất lượng, giảm thiểu các yếu tố cạnh tranh bất công giữa các nhà đầu tư trong và ngoài nước v.v....

Những vấn đề nói trên đặt ra những nhiệm vụ to lớn cho Quốc hội, các cơ quan của Quốc hội, các đại biểu Quốc hội phải chủ động, sớm vào cuộc để thúc đẩy tiến trình đàm phán, ký kết, gia nhập và thực hiện các hiệp định thương mại tự do mà chúng ta đã và đang tiến hành đạt được kết quả tốt nhất.

Kính thưa các Quý vị đại biểu,

Trong khuôn khổ cuộc Hội thảo này, Ban tổ chức Hội thảo trân trọng đề nghị các diễn giả, các chuyên gia trong nước và quốc tế, các đại biểu Quốc hội, các doanh nghiệp tập trung trao đổi, thảo luận và làm rõ về các nhóm vấn đề sau đây:

Thứ nhất, thảo luận, trao đổi về các vấn đề lý luận tổng quan liên quan đến hiệp định thương mại tự do. Các vấn đề đặt ra ở đây gồm: hiệp định thương mại tự do là gì; xu hướng đàm phán, kí kết các hiệp định thương mại tự do trên thế giới;

cơ sở pháp lý của việc đàm phán, ký kết các hiệp định thương mại tự do; những yêu cầu cần thiết để việc tiến hành đàm phán, ký kết các hiệp định thương mại tự do đi đến thành công;

Thứ hai, tại Hội thảo này, chúng ta cũng sẽ được nghe các chuyên gia đàm phán các Hiệp định thương mại tự do trong nước và quốc tế chia sẻ về các kinh nghiệm tiến hành đàm phán các hiệp định thương mại tự do để từ đó gợi mở những vấn đề mà chúng ta cần chú ý để có thể hỗ trợ đắc lực cho quá trình tiến hành đàm phán các Hiệp định thương mại tự do của nước ta trong thời gian sắp tới.

Thứ ba, thảo luận, trao đổi làm rõ về các hiệp định thương mại tự do mà Việt Nam đang tiến hành đàm phán so với các hiệp định thương mại tự do mà chúng ta đã ký kết, tham gia. Điều này giúp cho chúng ta hiểu rõ về những nội dung, mức "trần" cam kết mới và suy ngẫm, dự báo những tác động thực tế của chúng tới nền kinh tế nước ta; những cơ hội mới xen lẫn những thách thức mới mà chúng có thể đưa lại.

Cuối cùng, Hội thảo của chúng ta sẽ tập trung phân tích, trao đổi làm rõ vai trò của Quốc hội, các cơ quan của Quốc hội, các đại biểu Quốc hội đối với việc đàm phán, ký kết, gia nhập các hiệp định thương mại tự do cũng như quá trình tổ chức thực hiện những hiệp định này.

Rõ ràng là với các chức năng, nhiệm vụ mà Hiến pháp và pháp luật đã quy định, Quốc hội, các cơ quan của Quốc hội có vai trò quan trọng trong tiến trình này. Với vị trí và chức năng của cơ quan quyền lực nhà nước cao nhất, trong quá trình đàm phán, Ủy ban thường vụ Quốc hội là cơ quan cho ý kiến về việc đàm phán, ký điều ước quốc tế có quy định trái hoặc chưa được quy định trong văn bản quy phạm pháp luật của Quốc hội, Ủy ban thường vụ Quốc hội, điều ước quốc tế mà để thực hiện cần sửa đổi, bổ sung, bãi bỏ hoặc ban hành văn bản quy phạm pháp luật của Quốc hội, Ủy ban thường vụ Quốc hội; trong trường hợp đàm phán, ký điều ước quốc tế có quy định trái với văn bản quy phạm pháp luật của Quốc hội thì Ủy ban thường vụ Quốc hội báo cáo Quốc hội cho ý kiến.¹

Tiếp đó, Quốc hội quyết định phê chuẩn điều ước quốc tế do Chủ tịch nước trực tiếp ký với người đứng đầu Nhà nước khác; phê chuẩn các điều ước quốc tế khác theo đề nghị của Chủ tịch nước.

¹ Điều 11 Luật điều ước quốc tế năm 2005.

Đến giai đoạn triển khai thực hiện, cùng với các cơ quan nhà nước khác, Quốc hội đảm bảo việc thực hiện các nghĩa vụ đặt ra trong các Hiệp định thông qua hoạt động lập pháp. Cụ thể là Quốc hội sẽ tiến hành sửa đổi, bổ sung các quy định pháp luật có liên quan và tiến hành nội luật hóa một số quy định của Hiệp định. Có thể nói, đây là một khối lượng công việc lớn mà Quốc hội và các chủ thể có liên quan phải thực hiện, đồng thời cũng đặt ra những vấn đề lớn cần trao đổi, thảo luận.

Kinh nghiệm từ quá trình đàm phán, gia nhập WTO cho thấy, tổng số các văn bản luật, pháp lệnh được kiến nghị sửa đổi, bổ sung và ban hành mới là hơn 30 văn bản để thực thi trực tiếp các nghĩa vụ thành viên theo các quy định hiện hành của WTO. Chỉ tính riêng năm 2005, số văn bản luật, pháp lệnh được xem xét, thông qua để phục vụ đàm phán gia nhập WTO là 24 văn bản. Để thực hiện khối lượng công việc này, kỹ thuật một luật sửa nhiều luật đã lần đầu tiên được Quốc hội xem xét, áp dụng. Đây được xem là một bước đổi mới quan trọng trong hoạt động lập pháp ở nước ta. Tuy nhiên, cho đến nay vẫn còn nhiều vấn đề cả về lý luận và thực tiễn đặt ra đối với việc áp dụng kỹ thuật này. Chẳng hạn, trong những điều kiện nào thì có thể áp dụng hình thức sửa đổi, bổ sung luật này; hoặc một văn bản luật có thể sửa đổi, bổ sung ở phạm vi như thế nào đối với các văn bản luật khác; phạm vi sửa đổi, bổ sung chỉ giới hạn ở những văn bản có đối tượng điều chỉnh tương tự (ví dụ như trong phạm vi các đạo luật thuế) hay có thể sửa đổi, bổ sung đối với tất cả các văn bản khác.

Một vấn đề tiếp theo là việc tiến hành nội luật hóa các quy định của các hiệp định thương mại tự do. Theo Luật ký kết, gia nhập và thực hiện Điều ước quốc tế thì các quy định của điều ước quốc tế được ưu tiên áp dụng so với luật quốc gia; đồng thời, điều ước quốc tế có thể được áp dụng trực tiếp toàn bộ hoặc một phần.

Vấn đề đặt ra là khi nào thì có thể áp dụng trực tiếp các quy định của hiệp định thương mại tự do và khi nào thì phải ban hành mới, sửa đổi luật pháp trong nước theo các cam kết trong hiệp định. Đây là một vấn đề mang tính lý luận cơ bản mà nếu không có nguyên tắc giải quyết và quy trình xử lý rõ ràng, cụ thể sẽ gây ra nhiều lúng túng trong quá trình thực hiện các hiệp định thương mại tự do.

Bên cạnh đó, Quốc hội sẽ thực hiện việc giám sát quá trình thực thi các cam kết trong hiệp định thương mại tự do. Đây cũng là một vấn đề cần có những trao đổi cụ thể để làm rõ hơn cách thức giám sát của Quốc hội đối với việc thực hiện các hiệp định thương mại tự do. Khác với các quy định pháp luật trong nước, các

hiệp định thương mại tự do có phạm vi tác động lớn đến nhiều ngành, nhiều lĩnh vực khác nhau. Đồng thời, tác động của các hiệp định trong nhiều trường hợp khó có thể đánh giá được một cách cụ thể trên thực tế.

Ở đây cũng cần phải nhấn mạnh và làm rõ vai trò của Ủy ban Đối ngoại của Quốc hội theo quy định tại Điều 35 của Luật điều ước quốc tế 2005 không chỉ trong việc thẩm tra để giúp Quốc hội phê chuẩn việc ký kết, gia nhập các hiệp định. Từ kinh nghiệm thực tiễn qua các nhiệm kỳ Quốc hội, Ủy ban Đối ngoại là cơ quan đầu mối chịu trách nhiệm chính trong việc giám sát thực thi các cam kết quốc tế nói chung và giám sát thực thi các cam kết trong hiệp định thương mại tự do nói riêng.

Với vai trò là cơ quan đại diện dân cử cao nhất, Quốc hội cần phát huy vai trò đại diện của mình để phản ánh kịp thời và hiệu quả các ý kiến, nguyện vọng của các bên, các đối tượng có lợi ích liên quan trong quá trình đàm phán, ký kết và thực thi các cam kết trong hiệp định thương mại tự do. Sự gắn kết giữa các nhà đàm phán với các đại biểu Quốc hội và các doanh nghiệp là một kênh hữu hiệu để tăng cường vai trò đại diện và góp phần nâng cao hiệu quả quá trình đàm phán các hiệp định thương mại tự do.

* * *

Kính thưa các quý vị đại biểu,

Trên đây là những vấn đề có tính đề dẫn cho cuộc Hội thảo: “Đàm phán và ký kết Hiệp định thương mại tự do: Kinh nghiệm và thực tiễn”. Chúng tôi hi vọng rằng, những vấn đề này sẽ được các đại biểu Quốc hội, các nhà chuyên môn và các chuyên gia của Dự án STAR Việt Nam tham gia Hội thảo tập trung thảo luận và trao đổi kỹ, thẳng thắn để các đại biểu Quốc hội, các cơ quan của Quốc hội có được những thông tin hữu ích.

Xin trân trọng cảm ơn và chúc Hội thảo thành công tốt đẹp.